İBRÂHİM BİN EDHEM

Tabiînin meşhûr âlimlerinden ve evliyânın büyüklerinden. 96 (m. 714)'de Belh şehrinde doğup, 162 (m. 779)'da Şam'da vefât etti. İsmi, İbrâhîm bin Edhem bin Mansûr olup, künyesi Ebû İshâk'tır. Nesebi hazret-i Ömer'e dayanır. Fudayl bin Iyâd'dan feyz alıp, aynı zamanda İmrân bin Mûsâ bin Zeyd Rai ve Şeyh Mansûr Selâmi'nin sohbetinde bulunup, Veysel Karânî hazretlerinin rûhâniyetinden istifâde etmiştir.

Bağdâd, Şam ve Hicaz'da meşhûr oldu. Üç kıt'anın âlimlerinin çoğundan ilim öğrendi. İmâm-ı a'zam'ın (radıyallahü anh) sohbetleriyle olgunlaştı. Dinde fakîh ve müctehid oldu. Rumlara karşı yapılan cihadlara katıldı. Arap lisânını çok fasîh konuşurdu.

Yahyâ bin Saîd el-Ensârî, Saîd bin Mezbân, Mukatil bin Süleymân ve Süfyân-ı Sevrî'den, Sevrî de kendisinden hadîs-i şerîf rivâyetinde bulunmuştur. Evzâî, Şakîk-i Belhî, İbrâhîm bin Beşar, kendisinden hadîs-i şerîf rivâyetinde

bulunmuşlardır. Nesâî, Dâre Kutnî, İmâm-ı Buhârî onun sika (güvenilir) bir râvî olduğunu bildirmişlerdir. Buhârî "Edeb", Tirmizî" "Taharet" kısmında kendisinden rivâyette bulunmuşlardır.

Babası Edhem, Belh şehri padişahı idi. Kendisi Şehzâde olup, tahtta oturur, avlanmayı severdi. Her türlü imkâna sahip, her istediğini yer, her istediğini giyer, her emri hemen yapılırdı. Bir yola, çıktığı zaman, kırk altın kalkanlı asker önünde, kırk altın gürzlü asker arkasından yürürdü. O bütün bunları terk etmiş ve Allahü teâlâya gönül vermiştir. Mübârek sözleri ve kerâmetleri dilden dile dolaşmış, muhabbeti hep gönüllerde yaşamıştır. Dünyâ sultânları unutulmuş, fakat O unutulmamıştır.

Tacını, tahtını bırakıp evliyâdan olması şöyle olmuştur:

Bir gece tahtı üzerinde uyuya kalmıştı. Gece bir gürültü ile uyandı. Tavan sallanıyordu. Seslendi: "Kim o?" Damdaki, "Tanıdık biriyim, devemi kaybettim onu arıyorum" dedi. İbrâhîm Edhem, "Hey şaşkın, ne diye damda arıyorsun? Damda deve mi olur?" deyince, damdaki zât, "Ey gâfil, sen Allahü teâlâyı altın taht ve süslü elbiseler içinde arıyorsun. Damda deve aramak bundan daha mı acâib?" dedi. Bu sözlerden sonra kalbi Allahü teâlânın aşkı ile yandı ve şimdiye kadar yaptığı bütün günahlara, hatâ ve kusurlara tövbe etti.

Başka bir rivâyette: Bir gün sarayda umûmî bir ziyâfet verildi. Devlet adamları yerlerini almış, hizmetçiler beklerken, gayet heybetli bir zât çıkageldi. Ne askerlerden ne hizmetçilerden hiçbir kimse ona, sen kimsin, burada ne işin var? deme cesâretini bulamadı. Bu heybetli zât'a İbrâhîm Edhem sordu: "Ne istiyorsun?" O zât, "Bu handa konaklamak istiyorum" dedi. İbrâhîm Edhem; "Burası han değil, benim sarayımdır" diye cevap verdi. O zât, "O halde bu saray bundan evvel kimin idi?" diye sorunca, İbrâhîm Edhem, "Pederimindir" dedi. Gelen zât, "Ondan evvel kimin idi?" diye tekrar sordu, İbrâhîm Edhem, "Filân zâtın" dedi. O zât, "Ondan evvel kimin idi?" diye sorduğunda, İbrâhîm Edhem, "Filân oğlu filânın" cevâbına, o zâtın "Bunlara ne oldu?" suâline de İbrâhîm Edhem "Öldüler" cevâbını verdiğinde, gelen heybetli kimse, "Bu nasıl senin sarayın ki, biri gelmeden biri gitmede?" diyerek geldiği gibi geri çıktı. İbrâhîm Edhem o zâtın peşine düştü ve sordu; "Sen kimsin?" O zât da, "Ben Hızırım" dedi.

Bundan sonra İbrâhîm Edhem hazretlerinin derdi çoğaldı. Kalbindeki aşk-ı ilâhi ateşi fazlalaştı. Başından geçen bir başka hâdise de şöyledir:

Bir gün atının hazırlanmasını istedi ve av köpeğini de yanına alıp ava çıktı. Karşısına bir hayvan çıktı. Onu yakalamak için atını sürdü, gâibden: "Yâ İbrâhîm sen bunun için yaratılmadın ve bununla emir olunmadın!" diye bir ses işitti. Durdu, sağına ve soluna baktı hiçbir kimseyi göremedi. "Allah la'net etsin! Bu İblîs'tir" dedi. Atını tekrar sürdü. Biraz öncekinden daha kuvvetli ve daha açık "Ey İbrâhîm! Sen bunun için yaratılmadın ve bununla emir olunmadın!" dendi. Durup, sağına soluna baktı, hiçbir kimseyi göremedi: "Allahü teâlâ la'net etsin! Bu İblîs'tir" dedi. Atını tekrar sürdü ve aynı sözleri atının eyeri tarafından işitti ve durdu: "Âlemlerin Rabbinden bana bir ikaz geldi. Allahü teâlâya yemîn ederim ki bu günden sonra Allaha isyan etmeyeceğim. Rabbim, sâlih insan olmamı istiyor" dedi. Bu hâdise üzerine o kadar çok ağladı ki, elbiseleri gözyaşlarıyla ıslandı. Sonra geri döndü. Bir çobana rastladı. Dikkat edince bunun, babasının çobanlarından birisi olduğunu anladı. Onun abasını ve başlığını alıp kendi elbiselerini ona verdi. Her şeyi bırakıp Allahü teâlânın yoluna girdi.

Merv şehrine doğru giderken yolda âmâ bir adamcağız bir köprüden geçiyordu. Gözleri görmediği için nehire tam düşerken, İbrâhîm bin Edhem (radıyallahü anh) bunu gördü. Adamcağıza çok acıdı ve (Allahümmahfezhu) Ey Allahım. Onu muhafaza et, koru!; diye duâ etti. Bunu söyleyince köprüden düşmekte olan a'mâ, köprü ile nehir arasında, boşlukta kaldı, düşmedi. Etrâfta bulunanlar, âmâyı tutup yukarı çektiler ve İbrâhîm bin Edhem'in büyüklüğünü tasdîk ettiler. Bundan sonra Nişâbur'a gitti. Hep kendi ile meşgûl olmak, her an Allahü teâlâya ibâdet ve tâatde bulunmak için, kendisine dünyâ meşgalelerinden uzak, sakin bir yer aradı. Burada bulunan bir mağarada dokuz sene ikâmet etti (kaldı). Bu mağarada bulunduğu bir gece yıkanması icâb etti. Zemherir günleriydi ve çok şiddetli soğuk vardı. Buzu kırmak sûretiyle gusül abdesti aldı ve seher vaktine kadar ibâdet etti. Soğuktan donmak üzere olduğunu hissetti. Isınmak için biraz ateş olsa veya üşümemek için sırtımda bir kürk olsa diye hatırından geçti. Birden sırtında bir kürk bulunduğunu ve bedenini ısıtmakta olduğunu hissetti. Böylece, birazcık istirahat edip, uyumak imkânı hâsıl oldu. Az zaman sonra

uyandı. Bu kürkün, çok heybetli bir hayvanın derisinden yapılmış olduğunu anladı. Allahü teâlâya hamd etti.

İbrâhîm bin Edhem hazretleri, bu mağarada kalırken, insanlar onun hâlini anlamaya başladılar. Bu durumu anlayınca, derhal mağarayı terk etti ve Mekke-i mükerremeye doğru yola çıktı. Sahrada giderken bir zât ile karşılaştı. O zât kendisine (İsm-i a'zam) Allahü teâlânın en büyük ismini) öğretti. Bununla Allahü teâlâya duâ etti. Hızır aleyhisselâm ile görüştü. O, kendisine "Sana İsm-i a'zam'ı öğreten kimse, İlyas (aleyhisselâm) idi" dedi ve çok sohbet ettiler. Daha sonra, İbrâhîm bin Edhem'in Nişâbur'da ikâmet ettiği mağarayı ziyâret eden Şeyh Ebû Sa'îd isminde bir zât, hayret edip, "Sübhânallah! O ne mübârek bir zât imiş. Burada bulunması bereketiyle burası öyle güzel kokuyor ki, eğer mağarayı misk ile doldursalar öyle güzel kokmaz" dedi.

Nakledildiğine göre İbrâhîm bin Edhem (radıyallahü anh) Mekke-i mükerremeye ulaşabilmek için sahrayı ondört senede kat edebildi. Bir müddet gidiyor, iki rek'at namaz kılıyordu. Bu şekilde Mekke'ye ulaştı. Böyle, bir zâtın gelmekte olduğunu, Harem-i şerîfte bulunan âlimler haber aldılar ve kendisini karşılamak üzere yola çıktılar. Böyle zâtları karşılamak âdetleri idi. O ise, kimse beni tanımasın diye, bir kâfilenin önüne düşmüş geliyordu. Başka kimseler de kendisini karşılamak ve görmek istiyorlardı. Kâfilenin önünde bulunan İbrâhîm bin Edhem'e yaklaşıp: "Acaba İbrâhîm bin Edhem yaklaştı mı? Harem-i şerîfin âlimleri kendisini karşılamaya geliyorlar da..." dediler. O ise, "Bırakın o kötü kimseyi! Ondan ne istiyorsunuz?" buyurdu. O kimseler, İbrâhîm bin Edhem'in (radıyallahü anh) ensesine bir tokat vurdular ve "Sen öyle yüksek bir zâta nasıl kötü diyebilirsin. Böyle söylemekle asıl sen kötü oluyorsun" dediler. İbrâhîm bin Edhem de "İşte ben de aynı şeyi söylüyorum" buyurdu.

Onlar ayrılıp gittikden sonra kendi nefsine şöyle diyordu: "Sen ne kadar ahmaksın ve cür'etlisin. Mekke âlimlerinin seni karşılamalarını mı arzu ediyorsun? Halbuki onlar mübârek ve muhterem zâtlardır. Böyle bir şeyi istemeye sen nasıl cesâret edebiliyorsun? Ama sen, -tokat vurulmakla- sana asıl lâyık olana kavuştun." Nitekim kendisini tanıyıp özür dilediler. Burada kısa zamanda kendisine eş-dost buldu. Çalışıp kazanarak, alınteri ile nafakasını temin ederdi.

Nakledildiğine göre, memleketinden (Belh'den) ayrıldığında süt emen bir oğlu kalmıştı. Çocuk büyüdü. Zengin oldu. Vâlidesine, babasını sordu. O da, "Baban kayboldu. Mekke'de bulunduğuna dâir ba'zı haberler var" dedi. Oğlu "Anneciğim, ben gidip, babamı bulmaya çalışacağım ve hizmetinde bulunacağım" dedi. Her tarafa haber gönderip, bu sene hacca gitmek isteyenlerin kendisine gelmelerini, masraflarını kendisinin karşılayacağını bildirdi. Bunun üzerine kendisine dörtbin kişi geldi. Hepsinin masraflarını karşılayıp, hem haccetme, hem de babasına kavuşmak arzusuyla yola çıktı. Kâ'be-i muazzamaya varınca, orada hırka giymiş, yamalı elbiseli kimseler gördü ve onlara babasını sordu. Onlar "O bizim hocamızdır, Mekke dışından, sırtında odun getirip, satar, parası ile de ekmek alıp bize verir" dediler. Genç sahraya çıktı. Bir ihtiyârın ağır odun yüklenmiş olarak geldiğini gördü. Kendisini tâkib etti. O pazara gidip odunları sattı. Parası ile ekmek alıp dostlarına ikram etti. Onlar ekmek yerken, o da namaz kılıyordu. Dostlarıyla birlikte tavaf yaparlarken, güzel yüzlü bir genç karşısına gelip durdu, İbrâhîm bin Edhem (radıyallahü anh) ona bakıyordu. Tavafı bitirdikten sonra, "O gence bu kadar dikkatle bakmanızın hikmetini anlıyamadık." dediler. Buyurdu ki: "Ben, Belh'den ayrılırken süt emme çağında bir çocuğum kalmıştı. Bu genç odur." O genç, "Babam benden kaçar" endişesi ile, kendisini belli etmiyor, fakat Hergün gelip babasını seyrediyordu, İbrâhîm bin Edhem (radıyallahü anh) bir gün, dostlarından birini alıp, Belh'den gelen hacı kâfilesinin yanına gitti. Atlasdan bir çadır ortasında bir kürsü olduğunu ve oğlunun o kürsüde oturup Kur'ân-ı kerîm okumakta olduğunu gördü. Genç, "Her halde, mallarınız ve çocuklarınız (sizin için) bir belâ ve imtihandır." (Tegâbün-15) meâlindeki âyet-i kerîmeyi okuyordu. Bunu duyunca geri dönüp gitti. Yanındaki dostu, gencin yanına gitti. Kur'ân-ı kerîm okuması bittikten sonra gence; "Nerelisin?" dedi. O da "Belh'liyim" deyince, "Kimin oğlusun?" dedi. O da, "İbrâhîm bin" Edhem'in oğluyum. O'nu ilk defa dün gördüm. Ama o muydu, değil miydi, iyice bilemiyorum. Benden uzaklaşır korkusuyla kendisine de soramadım" dedi. Gelen zât "Gelin sizi onun yanına götüreyim" dedi. Bundan sonra beraberce İbrâhîm bin Edhem'in yanına geldiler. Genç, babasını görünce kendinden geçecek şekilde ağladı. Kendine geldiğinde babasına selâm verdi. Babası selâmını alıp, bağrına bastı ve "Hangi dindensin?" diye sordu. Genç "İslâm dînindenim" dedi. İbrâhîm (radıyallahü anh) "Elhamdülillah! Kur'ân-ı kerîmî de biliyorsun. Peki ilim de tahsil ettin mi?" buyurdu. Oğlu "Evet" deyince, o yine hamd etti. Oğlunu yanına alıp yüzünü

semâya çevirdi. “Yâ Rabbî! İmdâdıma yetiş!” diye yalvarmağa başladı. Bunu gören yakınları, “Yâ İbrâhîm, ne oldu, niçin yalvarıyorsun?” diye sordular. Onlara “Oğlumu bağrıma basınca şefkati ve sevgisi kalbimde kaynadı. Bunun üzerine bir nidâ geldi ki, (Yâ İbrâhîm! Beni sevdiğini iddia ediyorsun. Fakat benimle beraber başkalarını da seviyorsun. Dostluğumuza ortak katıyorsun. Bir kalbde iki sevgi olur mu? Bu dostluğa sığar mı?). Bunu işitince duâ edip, “İzzet, ikram sahibi olan Allahım! İmdadıma yetiş! Eğer oğlumun muhabbeti, beni, senin sevginden alıkoyacaksa, ya benim, yahut da oğlumun canını al, diye duâ ettim. Duâm hemen kabûl oldu. Oğlum kucağımda can verdi” dedi.

Bir gün kendisine sordular. “Dervişliği ve fakîrliği satın alan bir kimse tanıyor musunuz?” Cevâbında buyurdu ki, “İşte ben, fakîrliği, Belh ülkesine karşılık satın aldım. Bu bana o kadar ucuza geldi ki, sanki bedava almış oldum. Zîrâ bu fakîrlik ve dervişlik o kadar kıymetli ki, bir ülkeyi feda etmek, ona karşılık olamaz.”

Buyurdu ki, “Lokmasını helâlden temin edebilmek için uğraşmak, geceleri ibâdet edip, gündüzleri oruç tutmaktan efdaldir. Çünkü her şeyin başı helâl lokmadır.”

Ramazan-ı şerîfde ekin biçer, aldığı ücreti muhtaç olanlara verirdi. Gece sabaha kadar ibâdet eder, hiç uyumazdı. “Hiç uyumadan nasıl durabiliyorsunuz?” diyenlere, “Nasıl uyuyabilirim ki, ağlamakdan bir an kesilemiyorum. Bu halde gözüme uyku girmesi mümkün müdür?” derdi. Namazını bitirdikten sonra ellerini yüzüne kapar, “Yaptığım ibâdet doğru ve makbûl olmaz da, eski bir paçavra gibi yüzüme çarparlar diye çok korkuyorum” buyururdu. Bir defasında, ıssız bir yerde, harabe bir binada şiddetli soğuk ve ayazın olduğu bir gece, üç kişi ibâdet ediyorlardı. Arkadaşları uyuduktan sonra İbrâhîm bin Edhem kalkıp, sabaha kadar kapıda bekledi. “Niye böyle yapdın?” dediklerinde, “Arkadaşlarım uyurken bir tehlike meydana gelirse, onu ben karşılayayım. Arkadaşlarım üzülmesinler diye böyle yaptım” buyurdu. Bir defasında sefere çıkmıştı. Azığı bitti. “Benim yüzümden bir kardeşim sıkıntıya, zahmete girmesin” düşüncesiyle uzun müddet kimseden bir şey istemedi.

Kendisi işçi olarak çalışır, o gün kazandığı ile yiyecek şeyler alıp dostlarına ikram ederdi. Bir defasında eve geç kaldı. Yol da uzundu. Arkadaşları, “O gecikti. Bari biz yiyecek ne varsa onları yiyip uyuyalım, beklemiyelim” dediler. Nitekim yemeklerini yediler, yatsı namazlarını da kıldıktan sonra yatıp uyudular. İbrâhîm bin Edhem (radıyallahü anh) gelince onların uyuduğunu gördü ve bir şey yemeden aç olarak yattıklarını düşünüp çok üzüldü. “Getirdiğim unu yoğurayım, bir şeyler pişireyim de uyandıkları zaman yesinler ve yarın oruca niyyet edebilsinler” diye çok uğraşıp, bir şeyler hazırladı. Arkadaşları uyandıkları vakit, onun kendileri için ne sıkıntılara katlandığını görünce, ne yaptığını sordular. O olanları anlattı. Bunun üzerine birbirlerine, “Bakın! O bizim için ne fedâkârlıklara katlanıyor, bizim hakkımızda ne kadar iyi düşünüyor. Fakat biz onu yemeğe beklemiyoruz” deyip, Onun kıymetini daha iyi anladılar. Ve özür dilediler.

Bir defa Halife Mu’tasım, O’na “Mesleğin nedir?” diye sordu. Cevâbında buyurdu ki, “Bu dünyâyı, dünyâya tâlib olanlara bıraktım. Bu dünyâda Allahü teâlânın zikrini, âhırette de didârını (cemâli ile müşerref olmayı) tercih edip, bunlar için çalışmayı kendime meslek edindim” buyurdu.

Kendisinin edebe uygun olmayan şekilde oturduğunu gören olmamıştı. Buyurdu ki, “Bir gün farkında olmadan uygunsuz oturmuşum. Hemen bir ses işittim ki; (Ey İbrâhîm (radıyallahü anh), kullar, efendilerinin huzûrunda böyle mi otururlar?) diyordu. Hemen toparlandım, iki diz üzerine oturdum ve uygunsuz olan oturmaya da tövbe ettim.”

“Bir defasında, azık almadan Allahü teâlâya tevekkül edip, hacca gitmek üzere yola çıktım. Üç gün bir şey yemeden yoluma devam ettim. Nihâyet İblîs, karşıma çıkıp dedi ki, (Sultanlığı ve o kadar dünyâ ni’metlerini, hacca aç olarak gidebilmek için mi terk ettin? Onlar olsa, daha rahat olarak hacca gidebilirdin) dedi. Ben de Allahü teâlâya şöyle duâ ettim ki, (Yâ Rabbi! Şu düşmanın bana musallat olmak istiyor. Beni onun şerrinden koru!) Bunun üzerine bir ses işittim ki (Yâ İbrâhîm! Cebindekileri at ki maksadın hâsıl olsun; diyordu. Elimi cebime attım. Baktım ki, dört tane gümüş para var, hemen o paraları fırlatıp attım. Bundan sonra İblîs ürküp kaçtı ve kayboldu. Sonra öğrendim ki, “İblîs, elinde dünyalık bulunduranların etrâfında dolaşır ve onlara musallat olmak istermiş.”

Buyurdu ki, “Bir gece rü’yâmda, elinde bir defter olduğu halde “Cebrâil’in (aleyhisselâm) yeryüzüne inmekte olduğunu gördüm. (Burada ne yapacaksın?) diye sordum. (Bu deftere

Allahü teâlânın dostları kim ise onların isimlerini yazacağım.) buyurdu. (Peki beni de yazacak mısınız?) diye sordum. (Sen, o dostlardan birisi değilsin ki) buyurdu. (İyi ama ben o dostların dostuyum) dedim. Bundan sonra Cebrâil (aleyhisselâm) biraz düşündü ve (Şimdi "İlk önce İbrâhim'in ismini kaydet" diye bir ferman geldi) buyurdu.

"Bir gece Mescid-i Aksâ'da kalmak istedim. Câmi vazîfelilerinin beni görmemeleri için içeride bulunan hasırların arasına gizlendim. Çünkü görürlerse içeride kalmama müsaade etmezlerdi. Gece, geç vakit olunca kapı açıldı ve içeriye tanımadığım bir zât girdi. Yanında derviş kıyâfetli kırk kişi daha bulunuyordu. O yaşlı zât mihraba geçti, iki rek'at namaz kıldıktan sonra öbürlerine döndü. İçlerinden biri (Bu gece, burada tanımadığımız," bizden olmayan biri var) dedi. Mihrâbda bulunan zât tebessüm etti ve (Evet İbrâhîm bin Edhem var, kırk gündür kalb huzûru ile ibâdet yapamamaktadır) dedi. Bunları duyunca ben açığa çıktım. Mihrâbda bulunan zâta (Evet doğru söylüyorsunuz. Lütfen bunun sebebini de bildiriniz) dedim. O zât şöyle anlattı. (Filân zaman Basra'da hurma satın almıştın. Bu sırada yere bir hurma tanesi düştü. Sen o hurmayı kendi hakkın zannederek kendi hurmalarının içine atmıştın. Onu yediğin için kırk gündür ibâdetlerinden tad alamıyorsun); deyince hurmayı satın aldığım zâtın yanına gittim ve bu olanları anlatıp kendisinden helâllik diledim. O da hakkını helâl etti ve "Madem ki bu iş bu kadar hassastır. O halde ben şimdiden sonra hurma satmayı bıraktım" dedi. Sonra dükkânını kapattı. Vakitlerini ibâdetle geçirmeye başladı. Nihâyet o da Allahü teâlânın sevgililerinden oldu."

Bir zaman yolda gidiyordu. Askerlerden biri kendisini görüp, "Sen kimsin?" dedi. İbrâhîm (radıyallahü anh) "Ben bir kulum" diye cevap verdi. Asker "Ma'mûr, i'mâr edilmiş yer neresidir?" dedi. İbrâhîm (radıyallahü anh) kabristanı gösterdi. Bu duruma sinirlenen asker, "Sen benimle alay mı ediyorsun?" diyerek başına kırbaçla bir kaç defa vurdu. Başı yaralandığı, kanadığı halde o karşılık vermedi. Askere hayır duâda bulundu. Şehir halkı, kendisinin geldiğini, haber alınca şehrin dışına çıktılar. Fakat kendisini bu halde görüp olanları haber alınca askere, "Kendisine hakarette bulunduğun bu zât, çok yüksek bir velîdir" dediler. Bunun üzerine asker pişman olup, tövbe etti ve ayaklarına kapanıp özür diledi. Sordu ki, "Ben senin kafanı yardığım zaman sen bana duâ ettin, sebebi ne idi?" "Senin bana yapmış olduğun muâmele ve benim karşılık vermeyişim sebebiyle, Allahü teâlâ bana Cenneti nasîb etti. Senin de Cehenneme düşmemen için hayır duâda bulundum" buyurdu. Asker "Niçin (ben bir kulum) dediniz?" diye sordu. Cevâbında buyurdu ki, "Allahü teâlânın kulu olmayan var mıdır?" Asker "Ma'mûr olan yeri sorunca niçin kabristanı gösterdiniz?" İbrâhîm bin Edhem (radıyallahü anh) "Şehir, -ölenlerle- her gün biraz daha harabe oluyorken, mezarlık i'mâr edilmektedir" buyurdu. O şehirden bir zât, "Akşam rü'yâmda, Cennette bulunanları gördüm, ellerinde, ceblerinde inciler dolu idi. Sebebini sordum. Şöyle anlattılar. Biri İbrâhîm bin Edhem'in (radıyallahü anh) kafasını yardı. Onu Cennete getirdiler. Bir emir geldi ki, "Bir kimse dostumuzun kafasını yarmıştır. Bu cevherleri dostumun başı üzerine saçınız." Saçtılar. Cennette bulunanların hepsi o mücevherlerden topladılar." Bize de bu kadar düştü diye cevap verdi" diye anlattı.

Yine büyüklerden bir zât anlatıyor: "İbrâhîm bin Edhem'le beraber bir nar ağacının altında namaz kıldık. Namazdan sonra, nar ağacından bir ses geldi ki: (Ey İbrâhîm (radıyallahü anh) bizi memnun etmek için şu narlardan yer misin?) diyordu. O başını önüne eğdi. Ses üç defa tekrarlanınca kalkıp iki tane nar kopardı ve birini bana verip diğerini kendisi yedi. Aradan zaman geçip o ağaca tekrar uğradığımda, o ağacın çok büyümüş narlarının daha da lezzetlenmiş olduğunu ve bir senede iki defa meyve verir hâle geldiğini gördüm. Halk bu ağaca, Rummânet-ul-âbidin (Âbidlerin nar ağacı) derlerdi. Bütün bunlar, İbrâhîm bin Edhem'in (radıyallahü anh) bereketi ile idi."

Recâ bin Hayve şöyle anlatıyor: "İbrâhîm (radıyallahü anh) ile beraber bir gemiye binmiştik. Bir anda gökyüzü karardı. Çok şiddetli bir fırtına başladı. Kendi kendime (Vah, vah. Gemi batacak galiba) dedim. O sırada bir ses duydum. (Hiç korkma! İbrâhîm bin Edhem (radıyallahü anh) sizinle beraberdir, bir şey olmaz) diyordu. Ondan sonra fırtınanın şiddeti kesildi, selâmetle yolumuza devam ettik."

İbrâhîm bin Edhem hazretleri bir gün gemiye binmişti. Çok şiddetli bir fırtına başladı. İbrâhîm bin Edhem (radıyallahü anh) Kur'ân-ı kerîmden bir "cüz"ün duvarda asılı olduğunu görünce "Yâ Rabbî! Kitabından bir bölüm aramızda iken bizleri suda boğacak mısın?" dedi. Bundan sonra "Hayır öyle yapacak değiliz" diye bir ses duydu ve fırtına kesildi.

Bir defa gemiye binmek istedi. Ama parası yoktu ve parasız da gemiye bindirmiyorlardı. Gidip iki rek'at namaz kıldı ve namazdan sonra, "Yâ Rabbî! Şu geminin sahibleri bende olmayan bir şeyi istiyorlar" diye duâ etti. Duâyı bitirir bitirmez oradaki kumların hepsinin altın olduğunu gördü. Bir avuç dolusu alıp gemicilere verdi ve gemiye bindi.

Bir defasında gemiye binmişti. Abasını üzerine çekip istirahate çekildi. Biraz gidince fırtına başladı. Herkes korkup, gemi batacak endişesi ile telâşlandılar. İbrâhîm bin Edhem (radıyallahü anh) ise, abasının altında istirahatine devam etti. Gemide bulunanlar kendisine "Ne kaygısız kimsesin. Herkes can derdinde. Sen ise rahatça yatıyorsun. Bu ne haldir?" dediler. O, gayet sakin olarak kalktı ve "Yâ Rabbî! Bizlere rahmetini göster" diye duâ etti. Bundan sonra fırtına sâkinleşti. Gemide bulunanlar rahatladılar.

Bir gün bir sarhoşun yanından geçiyordu. Ağzı bulaşmış, yerde yatar gördü. Su getirip ağzını yıkadı. Ve "Allahü teâlânın isminin anıldığı bir ağız böyle bulaşmış, berbat halde bırakmak hürmetsizlik olur" buyurdu. Sarhoş kendine gelince İbrâhîm Edhem hazretlerinin yaptığını ve söylediği sözü bildirdiler. O kimse tövbe etti ve sâlihlerden oldu. Sonra İbrâhîm Edhem hazretlerine rü'yâsında dediler ki: "Sen bizim için onun ağzını yıkadın. Biz de senin kalbini temizledik."

Hazreti İbrâhîm bin Edhem, sahraya çıkmıştı. Bir kuyudan su çekmek için kovayı sarkıttı. Geri çektiğinde kovanın gümüşle dolu olduğunu gördü. Hemen geri boşalttı ve kovayı tekrar sarkıttı. Bu sefer çektiğinde kovanın altınla dolu olduğunu gördü. Bunu da geri boşaltıp, kovayı tekrar daldırıp çıkardığında, kovanın mücevherle dolu olduğunu gördü. Bunun üzerine şöyle niyazda bulundu. "Yâ Rabbî! Bana hazine veriyorsun. Benim arzum bunlar değildir. Ben abdest almak için su istiyorum, ihsân et" diye yalvardı. Kovayı tekrar kuyuya daldırıp çıkardığında su ile dolu olduğunu gördü.

Yolda bir taş gördü. Üzerinde "Çevir ve altını oku" yazılıydı. Çevirdi, "Eğer öğrendiğinle amel etmiyorsan ne diye bilmediğini öğrenmek istiyorsun" yazısını okudu ve "Yâ Rabbî! Seni tanıyan hakkıyla tanıyamamıştır. Şimdi seni bilmeyen bir kimsenin hâli nasıl olur" dedi ve ağladı.

Helâl lokma yemeğe çok dikkat eder ve herkese de tavsiye buyururlardı. Bir gün kendisine falanca yerde bir genç var. Gece-gündüz ibâdet ediyor, kendinden geçiyor, dediler. Gencin yanına gidip üç gün misâfir kaldı. Dikkat etti, söylediklerinden daha çok şeyler gördü. Kendinin soğuk, halsiz, habersiz, gencin ise, böyle uykusuz ve gayretli hâline şaşırıp kaldı. Genci, şeytan aldatmış mıdır, yoksa hâlis ve doğru mudur anlamak istiyordu. Yediğine dikkat etti. Lokması helâldan değildi. "Allahü ekber, bu hâlleri hep şeytandandır" deyip, genci evine da'vet etti. Kendi lokmalarından bir tane yedirince, gencin hâli değişip, o aşkı, o arzusu, o gayreti kalmadı. Genç, İbrâhîm'e sorup, "Bana ne yapdın?" deyince, "Lokmaların helâlden değildi. Yemek yerken, şeytan da midene giriyordu. O hâller, şeytandan oluyordu. Helâl yiyince şeytan giremedi. Asıl, doğru hâlin meydana çıktı" dedi.

İbrâhîm bin Edhem hazretleri bir bağda bekçilik yapardı. Bir gün uyuduğunda, ağzında nergis dalı ile bir yılan gelip, dalı sallayarak ona serinlik yaptı.

Kendisi anlattı: Bağ sahibi bir gün gelip bana: "Tatlı nar getir" dedi. Götürdüm. Ekşi çıktı. Yine "Tatlı nar getir" dedi. Bir tabak daha götürdüm. Bu sefer de ekşi çıktı. Bunun üzerine bağ sahibi, "Sübhanallah! Bunca zamandır burada bekçisin, yine narın tatlısını ekşisinden ayırd edemiyorsun" dedi. Ben de, "Benim vazîfem bağı beklemek, hiç tatmadığım narın tadını nereden bileyim?" diye cevap verdim. Bağ sahibi, "Sendeki bu hâle bakınca İbrâhîm bin Edhem'sin diyeceğim geliyor" dedi. Bu sözü işitince tanınmamak için hemen oradan ayrılıp gittim.

İbrâhîm bin Edhem hazretlerinin ahde vefası (sözünde durması) ve cömertliği herkesi hayrete düşürürdü. Süheyl bin İbrâhîm diyor ki: "İbrâhîm bin Edhem'le bir müddet arkadaşlık etmiştim. Bir gün hastalandım. Acıktığımı anlıyarak yiyeceğini bana verdi. "Canım bir şey istedi" deyince, O, hayvanını sattı, parasını bana harcadı. Karşılaşınca: "Ey İbrâhîm, hayvanın nerede?" diye sordum. "Sattık" cevâbını verdi. "O halde şimdi neye bineceğim" dedim. O da, "Kardeşim sırtıma" dedi ve üç menzil beni sırtında taşıdı."

Dünyâ malına ehemmiyet vermez, mübârek kalbi hep Allahü teâlâ ile meşgûl idi. Zenginlerden birisi kendisine bin altın getirdi ve: "Bunu kabûl buyurun" dedi. İbrâhîm bin Edhem hazretleri, "Ben fakîrlerden bir şey almam" buyurdular. O zât, "Ben fakîr değilim" deyince "Bu sahip olduğun maldan daha ziyâdesini ister misin?" diye sordu. O zât "Evet" deyince "Bu

altınları al götür, zîrâ fakîrler içinde en fakîr sensin. Bu hâlin fakîrlik değil midir?" cevâbını verdi.

İbrâhîm bin Edhem (radıyallahü anh) bir gün deniz kenarında oturmuş, elbisesini dikiyordu. Memleketin vâlisi yanındakilerle birlikte oradan geçerken İbrâhîm bin Edhem hazretlerinin başında durdu. Vâli onu seyrederken şöyle düşündü: "Bak şu dünün hükümdârına! Böyle yapmakla eline ne geçti?" İbrâhîm bin Edhem vâlinin aklından geçenleri anlamıştı. Kaldırıp iğnesini denize fırlattı. Sonra, "Balıklar iğnemi getirin" deyince, bir balık, ağzında İbrâhîm Edhem'in denize attığı iğneyi getirdi. İbrâhîm bin Edhem iğneyi balığın ağzından aldıktan sonra vâliye döndü: "Elime bu iğne geçti" buyurdu. Yâ'nî; ben Allahü teâlâdan gayrı olanları bırakıp, bütün varlığımla O'na döndüğüm için, bu balıkları bana hizmetçi etti ve bana bu kerâmeti verdi" demek istedi.

Huzeyfe-i Mer'aşî, İbrâhîm bin Edhem'e hizmet ederdi. Sebebini sorduklarında, "Mekke'ye giderken çok acıkmıştık. Kûfe'ye gelince, açlıktan yürüyemez oldum. "Açlıktan kuvvetsiz mi kaldın?" dedi.

"Evet" dedim. Hokka, kalem, kâğıt istedi. Bulup getirdim. "Bismillahirrahmânirrahîm, Herşeyde, her hâlde sana güvenilen Rabbim! her şeyi veren sensin. Sana her an hamd ve şükr eder, Seni bir an unutmam. Aç, susuz ve çıplak kaldım, ilk üçü, benim vazîfemdir. Elbette yaparım. Son üçünü sen söz verdin. Senden bekliyorum" yazıp, bana verdi ve "Dışarı git ve Allahü teâlâdan başka kimseden birşey umma ve ilk karşılaşdığın adama bu kâğıdı ver" dedi. Dışarı çıktım. İlk olarak, deve üstünde biri ile karşılaşdım. Kâğıdı ona verdim. Okudu, ağlamağa başladı. "Bunu kim yazdı?" dedi. "Câmide birisi" dedim. Bana bir kese altın verdi. İçinde altmış dinar vardı. Bunun kim olduğunu sonradan, etrâftakilere sordum. Nasranîdir (ya'nî hıristiyandır) dediler. İbrâhîm bin Edhem'e bunları anlattım. "Keseye elini sürme. Sahibi şimdi gelir" buyurdu. Az zaman sonra Nasrânî, İbrâhîm bin Edhem'in huzûruna geldi. "Bu yazıyı yazan siz misiniz?" dedi. "Evet" cevâbını alınca, "Çok düşündüm, böyle bir yazıyı yazanın Allaha olan tevekkülü, ancak hak olan bir dinde olur. Bu parayı verdiğim kimseyi takip ederek huzûrunuza geldim. Bana İslâmiyeti anlatır mısınız?" diyerek, kelime-i şehâdeti söyledi ve müslüman oldu."

Bir gün bir köle satın almış idi. Ona sordu: "İsmin nedir?" Köle, "Ne diye çağırırsanız odur" dedi. İbrâhîm bin Edhem, "Ne yersiniz?" diye sordu. Köle, "Ne yedirirseniz odur" diye cevap verdi. İbrâhîm bin Edhem, "Ne iş yaparsınız?" buyurdu. Köle, "Ne emrederseniz onu" dedi. İbrâhîm bin Edhem, "Neyi arzu edersiniz?" diye sorduğunda kölenin, "Kölenin hiç arzusu olur mu? Onun arzu ile ne işi var?" müthiş cevâbı üzerine, İbrâhîm bin Edhem kendi kendine "Ey miskîn, acaba sen ömür boyu Hak teâlâya böyle kul olabildin mi? Kulluğu bundan öğren" deyip, ağlayarak kendinden geçti.

"Allahü teâlâya nasıl kavuşulur?" diye sordular. Onlara cevap olarak "Allahü teâlâyı tanımak isteyen bir kimsenin kalbinden şu üç perde kalkmadıkça O'na kavuşamaz:

1. Ebedî ihsâna karşı, dünyâ ve âhıretin mülkünü ona verseler sevinmemelidir.

2. Dünyâ ve âhıret mülkü onun olsa, bunu daha sonra ondan alsalar kaybettim diye üzülmemelidir.

3. Övülmeye ve medh olunmaya aldanmamalıdır buyurdu.

Kendisinden bir zât nasîhat istediğinde buyurdu ki;

Altı şeyi kabûl edip yaparsan, hiçbir işin sana zarar vermez. Dünyâda ve âhırette rahat edersin. O altı şey şunlardır:

1. Günah yapacağın zaman Allahü teâlânın sana verdiği rızkı yeme.

2. Ona âsi olmak istersen, O'nun mülkünden çık. Mülkünde olup ta ona isyan etmek uygun olur mu?

3. Ona isyan etmek istersen, gördüğü yerde günah yapma. Görmediği yerde yap. Onun mülkünde olup, verdiği rızkı yiyip, gördüğü yerde günah yapmak uygun değildir.

4. Can alıcı melek, rûhunu almaya geldiği zaman tövbe edinceye kadar izin iste. O meleği kovamazsın. Şimdi kudretin var, güç kuvvetin yerinde iken tövbe et. Tövbe edilecek zaman bu zamandır. Zîrâ ölüm çok ani gelir.

5. Mezarda Münker ve Nekir ismindeki iki melek, suâl için geldiklerinde, onları kov seni imtihan etmesinler. Soran kimse

dedi ki, “Buna imkân yoktur.” İbrâhîm Edhem buyurdu ki; “Öyle ise şimdiden onlara cevap hazırla.”

6. Kıyâmet günü Allahü teâlâ “Günahı olanlar Cehenneme gitsin” diye emir edince ben gitmem de. Soran kimse dedi ki; “Bu sözümü dinlemezler.” nasîhatleri dinleyen kimse tövbe etti ve ölünceye kadar tövbesinden vazgeçmedi.

Kendisine şöyle sordular: Allahü teâlâ, “Ey kullarım, benden isteyiniz, kabûl ederim, veririm.” (Mü’min-60) buyuruyor. Halbuki istiyoruz vermiyor? Cevaben buyurdular ki: “Allahü teâlâyı çağırırsınız O’na itaat etmezsiniz. Kur’ân-ı kerîmi okursunuz, gösterdiği yolda gitmezsiniz. Cenâb-ı Hakkın ni’metlerinden faydalanırsınız. O’na şükretmezsiniz. Cennetin ibâdet edenler için olduğunu bilirsiniz, hazırlıkta bulunmazsınız. Cehennemi âsiler için yarattığını bilirsiniz, ondan sakınmazsınız. Babalarınızın, dedelerinizin ne olduklarını görür, ibret almazsınız. Ayıbınıza bakmayıp başkalarının ayıplarını araştırırsınız. Böyle olan kimseler, üzerine taş yağmadığına, yere batmadıklarına, gökten ateş yağmadığına şükretsinler. Daha ne isterler? Duâlarının neticesi, yalnız bu olursa yetmez mi?”

Bir kimse kendisinden nasîhat isteyince: “Bağlı olanı aç, açık olanı kapa” buyurdu. O kimse “Bunu anlamadım” deyince: “Kesenin ağzını aç, cömert ol, açık olan dilini de tut konuşma” diyerek izah buyurdular.

Birisiyle arkadaş oldu. Bu arkadaşlıkları bir müddet devam edip, zaman gelip ayrılmaları icâb edince, arkadaşı: “Uzun zaman arkadaşlık ettik bir ayıbımı gördünse söyle bir daha yapmayayım” dedi. İbrâhîm bin Edhem (radıyallahü anh) cevâbında: “Kardeşim sende bir ayıp görmedim. Ben sana dâima sevgi gözü ile baktım. Onun için seni hep iyi buldum. Senden gördüklerim hep iyi şeylerdi. Ayıp arıyorsan başkalarına sor” buyurdular.

Kalbler Allahü teâlâdan niçin perdelenir? dediklerinde: “Çünkü Allahü teâlânın sevmediğini severler. Bu fânî dünyânın sevgisi âhıreti unutturur” buyurdu.

Kendisine, “Sen kimin kulusun?” dediler. Titredi, yere düştü ve kendinden geçip yerde çırpınmaya başladı. Bir müddet sonra kendine geldi. Kalktı ve bir âyet-i kerîme okudu. “Niçin cevap vermedin?” dediler. İbrâhîm bin Edhem, “Korktum ki eğer O’nun kuluyum desem, benden kulluk haklarını ister değilim desem, bunu da diyemem” buyurdu.

Zamanın nasıl geçer dediklerinde: “Dört bineğim vardır: Allahü teâlâdan bir ni’met gelince şükür bineğine binerim. Tâat gelince ihlâs bineğine biner onunla ilerlerim. Belâ gelince sabır bineğine biner yoluma devam ederim, Günah vâki olunca tövbe bineğine biner istiğfar ederim” buyurdular.

İmâm-ı a’zam Ebû Hanîfe (radıyallahü anh) O’nu medh-ü sena etmişler, “İbrâhîm bin Edhem seyyid ve sevdiğimizdir” buyurmuşlardır.

Vefâtına yakın buyurdular ki: “Kırk yıl Mekke meyvesinden hiçbir şey yemedim, eğer sekerât-ül-mevt hâlinde (ölüm hâlinde) olmasaydım bunu söylemezdim. Çünkü, kazançları şüpheli olan askerlerden ba’zıları, Mekke topraklarından bir kısmını satın almış bulunuyorlardı. Yiyeceğim meyvelerin, bu kimselerin arazilerinde yetişebileceğini düşünerek yemedim.”

Bir gün yatsı namazını kılıp uzun uzun duâ etti ve: “Yâ Rabbi! Bana müslüman olarak ölmeyi nasîb et! Sâlihler zümresine kat!” diye yalvardı. Sonra seccadesinin üstünde bir müddet oturup durdu. Tefekküre daldı. Tam o sırada, karşısına temiz kıyâfetli, heybetli bir genç dikiliverdi. Yüzü ay gibi parlıyordu. Bembeyaz bir elbise giymişti. Çok güzel kokular sürmüştü. Gülümsüyordu. İbrâhîm bin Edhem hazretlerini bir şaşkınlık almıştı. Ona dönüp sordu: “Siz kimsiniz?” Gelen, “Ben melek-ül-mevtim. Ölüm vakti gelenlerin rûhunu kabz ederim.” deyince, İbrâhîm bin Edhem hazretleri daha da şaşırdı. Seccadesinin önüne dikilen bu güzel yüzlü genç, insan olamazdı. Sessiz sedasız gelmiş, karşısına nasıl dikilmişti? Şaşkınlığı devam ederken, hemen hatırladı... “Allah iyi kullarının rûhunu alması için Azrail aleyhisselâmı, güzel sûretli bir genç şeklinde gönderecektir.” Ölüm ânının geldiğini anladı. Buna çok sevinerek “Allahım sana sonsuz şükürler olsun” diye duâ etti. O esnada, kirâmenkâtibin melekleri de O’na göründüler. Yaptığı iyi işleri yazmışlar, O’na gösteriyorlardı. İkisi birden şöyle dediler: “Allahü teâlâ senin mükâfatını arttırsın. Bizi, iyi kişilerin toplandığı sohbetlere götürdün. Câmilere götürdün. Güzel şeyler gördük, güzel şeyler işittik. İyi şeylerin yapıldığı yerlerde bizi bulundurdun.” İbrâhîm bin Edhem hazretlerine, bu sözlerden sonra Cennet’teki yeri gösterildi. Azrail aleyhisselâm emrindeki birçok melek ile beraber gelmişti. Onlar da İbrâhîm bin

Edhem hazretlerinin çok sevdiği kokulardan sürünmüşlerdi. Kimi gül, kimi karanfil, kimi daha da güzel kokuların arasında rûhunu teslim aldılar.

Vefât ettiği gün, “Yer yüzünün emânı ölmüştür.” diye gizliden bir ses duyuldu. Bunu herkes işitti. Fakat ma’nâsını anlıyamadılar. Acaba ne olacak diye merak ettiler. Ne zaman ki İbrâhîm bin Edhem’in (radıyallahü anh) vefât ettiği haberi duyuldu, herkes bu sözün İbrâhîm bin Edhem (radıyallahü anh) için olduğunu anladılar.

Buyurdular ki: “Öbür dünyâda terazide en ağır amel, burada bedene en zor gelenidir.” “İşittiğime göre, kıyâmet günü insan, daha çok utansın diye tanıdıklarının yanında hesaba çekilir.”

“İlmi, amel için öğreniniz. Çokları bunda yanıldı. İlimleri dağlar gibi büyüdü, amelleri ise zerre gibi küçüldü.”

“Borcu olan kimse, borcunu ödemedikçe, yağlı ve sirkeli taam yememelidir.”

Her zaman şöyle duâ ederdi: “Yâ Rabbi! Beni günah alçaklığından, sana tâat (ibâdet) lezzetine ulaştır.”

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Hilyet-ül-evliyâ cild-7, sh. 367, cild-8, sh. 3

2) Tezkiret-ül-evliyâ sh. 56

3) Nefehat-ül-üns sh. 95 (Lâmiî tercemesi)

4) Keşf-ül-mahcûb sh. 230 (Urdu tercemesi)

5) Fevât-ül-vefâyât cild-1, sh. 13

6) Tam İlmihâl Se’âdet-i Ebediyye sh. 70, 587, 618, 628, 711, 825

7) Câmi’u kerâmât-il-evliyâ sh. 232

8) Hadikât-ül-evliyâ

9) El-A’lâm cild-1, sh. 31

10) Tehzîb ü İbni Asâkir cild-2, sh. 167

11) Tabakât-üs-Sûfiyye sh. 27

12) Risâle-i Kuşeyrî sh. 51

13) Sıfat-üs-safve cild-4, sh. 127

14) Tabakât-ül-kübrâ cild-1, sh. 81

15) Vefeyât-ül-a’yân cild-1, sh. 31

16) Tehzîb-üt-tehzîb cild-1, sh. 102